

JEZUS: HUFTERIG OF MENSELIJK?

Adriaan Soeting

Grof gedrag van Jezus

Marcus 7:24-30

Aanstootgevend. Je zegt het niet vaak van Jezus. En toch is zijn gedrag in het gesprek met de Syro-fenicische vrouw zo te benoemen. Grof gedrag, schelden: het gebeurt allemaal, maar het loopt wonderlijk genoeg ook uit op een bekering. Dit artikel legt uit hoe dat kan.

Ds. A.G. Soeting is emeritus predikant te Amsterdam en medewerker van Interpretatie.

Het evangelie naar Marcus bevat een verhaal over een merkwaardige woordenwisseling, dat zich afspeelt in de buurt van de Syrische stad Tyrus (Marcus 7:24). Marcus vertelt dat Jezus daar in een huis verbleef toen een wanhopige vrouw zich bij hem aandiende met het verzoek haar ernstig zieke dochter te genezen. De reactie van Jezus is verbluffend: hoewel hij aan het einde van het gesprek de wens van de vrouw inwilligt, weigert hij aanvankelijk aan haar verzoek te voldoen en vergelijkt hij haar en haar zieke dochter met honden. De meeste wetenschappers die het verhaal probeerden uit te leggen, hebben getracht Jezus' handelwijze te verzachten door op zoek te gaan naar een edele motivering achter deze grove belediging. Geen enkel commentaar kan echter wegnemen dat Jezus de vrouw grof en bot bejegende.

Zo gezegd

In de context van het christelijk geloof waagt geen mens de woorden van Jezus te bekritisieren. Nu weten we natuurlijk nooit wat Jezus letterlijk heeft gezegd, ook al is er in het verleden grote moeite gedaan zijn werkelijke woorden uit de verslagen van de evangelienschrijvers te peuren. Soms kan worden aangetoond dat de Jezus' woorden uit het Aramees zijn vertaald, wat aannemelijk maakt dat ze werkelijk door Jezus zo zijn gezegd – het Aramees was immers Jezus' moedertaal. En soms moet je een tekst in cultuurhistorische context bezien. Neem de gelijkenis van de koopman die een schat vond in een akker (Mat. 13:44). De man maakte geld vrij, kocht de akker en kwam zo in het bezit van de schat. Het verhaal wordt ons als voorbeeld voorgesteld. Maar de vertelling komt in een ander licht te staan als je beseft dat de koopman zich aan een strafbaar feit schuldig maakte: handel met voorkennis. Daar staat volgens de huidige Nederlandse wet gevangenisstraf op. In Jezus' dagen was die handel echter geen strafbaar feit, en zullen we de gelijkenis moeten nemen voor wat zij is. Maar af en toe lijkt Jezus dingen te hebben gezegd die wij, in onze tijd, alle contextuele en vertaaltechnische aspecten ten spijt, niet zonder meer kunnen accepteren. De woorden die Jezus volgens Marcus tegen de Griekse vrouw gebruikte, waren en zijn nog steeds pijnlijk.

Eigen volk

Toen Jezus door de vrouw werd benaderd bevond hij zich volgens Marcus in de omgeving van de Syrische havenstad Tyrus. Hij was er alleen, zonder leerlingen. Zijn verblijf doet aan vakantie denken, meent een commentator. Jezus zou zich hebben teruggetrokken om te mediteren, weet een ander; om zich te bezinnen op de strekking van zijn roeping.¹ Voor die beweringen bestaan geen bewijzen. Met hetzelfde recht kun je veronderstellen dat Jezus zich uit veiligheidsoverwegingen had teruggetrokken uit Galilea. Daar had hij immers de woede opgewekt van voor-aanstaande personen, Farizeeërs, die al op zijn dood uit waren (Mar. 3:6). Die woede zou uiteindelijk, zoals wij weten, leiden tot zijn executie.

Wat Jezus' beweegredenen ook waren, als hij onopgemerkt wilde blijven, is hem dat niet gelukt. Hij genoot in die tijd al bekendheid in Tyrus, 'waar zij gehoord hadden, hoeveel hij deed' (Mar. 3:8). Vandaar dat de vrouw, een Syro-fenicische van geboorte, zich tot Jezus wendde. Marcus vermeldt ook nog dat zij Griekse was. Verschillende uitleggers zijn van mening dat het Griekse woord *Hellênis* net als elders in het Nieuwe Testament staat voor 'niet-Joods'. De NBV geeft als vertaling: 'geen Jodin'. Het bekende *Wörterbuch zum Neuen Testament* van Walter Bauer gaat verder en duidt dit woord in Mar. 7:26 als 'die Heidin'. Het lijkt echter juist om de letterlijke vertaling, 'een Griekse', aan te houden. Dat de vrouw geen Joodse was, blijkt al uit het gegeven dat zij Syro-fenicische van geboorte was. Het woord 'Griekse' duidt er eerder op dat zij Grieks sprak en in de Griekse cultuur was opgevoed en gevormd.²

Nu was het destijds in Israël gebruikelijk om niet-Joden 'honden' te noemen. Als Jezus over zijn volksenoten spreekt, gebruikt hij het woord 'kinderen'. Volgens de profeet Hosea noemt God het volk Israël 'kind' (Hos. 11:1) en afgaande op Jesaja sprak God: 'Ik heb kinderen grootgebracht en opgevoed' (Jes. 1:2). Met die 'kinderen' worden de Israëlieten bedoeld. In onze oren klinkt het afschuwelijk als Jezus zegt: 'Laat eerst de kinderen verzadigd worden.' Want klinkt dat niet verdacht veel als 'Eigen volk eerst'?

Jezus bejegende echter niet alle Grieken als 'honden'. Een 'bezetene', een niet-Joodse man in het gebied van de Gerasenen dat ver buiten Israël was gelegen, werd door hem zelfs ongevraagd genezen.

¹ C.J. den Heyer, *Marcus I. Een praktische bijbelverklaring* (T&T), Kampen: Kok 1985, 158; Vincent Taylor, *The Gospel according to St. Marc*, London/New York: MacMillan & Co 1955, 349.
² Erich Klostermann, *Das Marcusevangelium* (HbNT 3), Tübingen: Mohr 1936³.

Kruimels voor de honden.
Boven de zijingang van het
museum Het Catharina Gasthuis,
Gouda.
Foto: Anton Sinke

In schrille tegenstelling tot Jezus' bejegening van de Griekse vrouw staat ook het verhaal van Jezus' ontmoeting met een leider van een synagoge, een zekere Jairus. Deze Jairus kwam met een eender verzoek als de Griekse – ook hij riep Jezus' hulp in voor een zieke dochter en ook in zijn geval was Jezus onmiddellijk bereid hem te helpen. Wellicht hebben we in het verhaal van Marcus daarom niet te maken met vreemdelingenhaat, maar veel meer met minachting van vrouwen, of zelfs met misogynie, een ziekelijke afkeer van vrouwen. Jairus was een man, en vooraanstaand bovendien. De vrouw is Jezus onbekend en waagt het ongebeleid een man te bezoeken die alleen is. Vele commentaren proberen Jezus' beledigende behandeling van de Griekse vrouw te verzachten door te stellen dat Jezus niet sprak van 'honden', maar van 'hondjes'. Morna Hooker echter zegt terecht dat er geen reden is om te veronderstellen dat een niet-Jood het als minder beledigend zou beschouwen om in plaats van 'hond', 'kleine hond' te worden genoemd.³

Een test

Nu gaat het erom het verhaal over Jezus en de Griekse vrouw theologisch te duiden. We hebben hier immers niet met zomaar een verhaal te maken. Het is zelfs de vraag of je het historisch kunt noemen. Tenslotte is Marcus er niet bij geweest. Volgens Rudolf Bultmann is het verhaal ontstaan in de tijd

waarin de kwestie van het samengaan van Joden en niet-Joden in de gemeenschap van volgelingen van Jezus een probleem was geworden.⁴ De geschiedenis van de vrouw heeft zeker met dat probleem te maken, maar daarom hoeft de tekst van het verhaal nog niet door een latere redacteur te zijn toegevoegd, zoals Bultmann suggereert.⁵

Vanuit ons geloof in Jezus als de Christus zou je het verhaal ook kunnen beschouwen als een test: Jezus zou het geloof van de vrouw op de proef hebben gesteld. De houding van de vrouw en haar antwoord op Jezus' belediging zou in dat geval van haar geloof in Christus getuigen. Ze valt voor Jezus neer, en zegt: 'Meneer, de hondjes onder tafel eten de kruimels van de kinderen!' Joachim Jeremias meent dat de Griekse uiteindelijk Jezus' waardering ondervindt, omdat zij met haar antwoord belijdt dat Jezus de uitdeler is van het brood des levens.⁶ Maar ook deze interpretatie ligt niet voor de hand. Jezus gaat uiteindelijk weliswaar in op het verzoek van de vrouw, maar niet op grond van haar geloof.⁷ Als de vrouw Jezus te voet valt, doet zij dat niet op grond van een belijden van Jezus' goddelijkheid. Zij gebruikt een profane vorm van eerbetoen. En als zij Jezus met 'Kyrie', 'heer', aanspreekt, gebruikt zij dat woord als ons 'meneer'.⁸ Wie, om met het thema van dit nummer te oordelen, hufterig gedrag vertoont, is nog maar de vraag. De vrouw gedraagt zich vele malen beleefder dan Jezus. Er zijn daarom andere interpretaties aangedragen.

- ³ Morna D. Hooker, *The Gospel according to Saint Mark*, Londen: A&C Black 1991, 183.
- ⁴ Rudolf Bultmann, *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen: Mohr 1961⁴, 59, id., *Die Geschichte der synoptischen Tradition*, Tübingen: Mohr 1957³, 129.
- ⁵ Mogelijk is er verband tussen de woorden 'Laat eerst de kinderen verzadigd worden' (Mar. 7:27) en de woorden bij de wonderbaarlijke spijziging, 'En zij aten allen en werden verzadigd' (Mar. 6:42).
- ⁶ Joachim Jeremias, *TWNT V*, 770 A 63; id., *Neutestamentliche Theologie*, I. *Die Verkündigung Jesu*, Gütersloh: Gerd Mohn 1971, 109, noot 42. Jeremias meent zelfs dat je Mar. 7:24-30 pas dan verstaat als je inziet dat Jezus' woorden over het brood van de kinderen op het Heilig Avondmaal slaan, *Die Abendmahls Worte Jesu*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1967⁴, 226.
- ⁷ Matteüs, die het verhaal van Marcus navertelt, laat Jezus zeggen: 'Mevrouw, groot is uw geloof!' (Mat. 15:28. De NBV laat de aanspreektitel 'Mevrouw' onvertaald).
- ⁸ Morna D. Hooker, *The Gospel*, 181, meent dat Marcus er een zinspeling in kan hebben gelegd tot de ware identiteit van Jezus, namelijk als goddelijke heer, ten onrechte volgens mij.

Mary Ann Tolbert stelt dat de Syro-fenicische vrouw met nadruk 'Griekse' wordt genoemd. Volgens Marcus vergelijkt Jezus haar en haar dochter met kynaria, 'hondjes'. Grieken – en het evangelie naar Marcus is voor Griekse, althans Griekssprekende lezers geschreven – zouden hierin een verwijzing hebben kunnen zien naar de filosofische school van de Cynici ('honden'). De Cynici vertegenwoordigden in de hellenistische filosofie in het begin van onze jaartelling een kleine, maar invloedrijke groep, die zich kenmerkte door onconventioneel gedrag. Het onconventionele gedrag van de vrouw maakt, aldus Tolbert, haar karakterisering als 'cynica', in dit geval 'kleine cynica', adequaat. Vincent Taylor noemt het antwoord van de vrouw 'witty' (geestig): 'Jesus is pleased by the woman's wit.'⁹

Wie bekeert zich nu?

Beide oordelen lijken echter misplaatst. Een moeder die tot een in die dagen onconventionele handeling overgaat door zich tot een man te wenden, handelt uit vertwijfeling. Die wil niet grappig of cynisch zijn. Het weerwoord van de vrouw getuigt daarom veel meer van moed, en van onderdanigheid. Slagvaardig is haar antwoord ook. Dat maakt het aannemelijk dat Marcus met de woorden van de vrouw een verbinding heeft willen leggen met Jezus' prediking die hij in de voorafgaande tekst weergeeft. Daar gaat Jezus in tegen een starre opvatting van de joodse geboden betreffende koosjer voedsel en een al te strakke scheiding tussen rein en onrein. Met andere woorden: conventies en wetten – zoals de traditionele scheiding tussen joden en niet-joden – mogen het goede handelen niet in de weg staan. Paulus wees erop dat heidenen die de Tora niet kennen, toch van nature doen wat de Tora voorschrijft.¹⁰ Als Jezus ondanks zijn vooroordelen jegens de Griekse vrouw toch haar verzoek inwilligt, kun je concluderen dat haar woorden Jezus tot het besef hebben gebracht van de juistheid en de diepe zin daarvan. Het verhaal gaat in dat geval niet over de bekering van een heidin, maar over die van Jezus zelf.¹¹

Als we Marcus 7:24:30 in die zin lezen, krijgt het verhaal een andere dimensie. Jezus wordt hierin wel heel menselijk voorgesteld. Hij besluit zich incognito in Syrië op te houden, maar dat lukt hem niet. Als traditionele man ontsteekt hij in woede als een vrouw zich in zijn ogen al te vrijpostig en onconventioneel gedraagt. Hij laat zich echter door de vrouw bepraten en verandert van mening. Marcus vertelt dat Jezus in zijn onderricht Jesaja 56:7 citeerde: 'Mijn huis zal een bedehuis heten voor alle volken' (Mar. 11:17). Jezus komt tot het standpunt dat expliciet is verwoord in de 'rede over de laatste dingen', Marcus 13:10: 'Aan alle volken moet eerst het evangelie gepredikt worden.' (NBG)

Jezus bekeerde zich. In zijn menselijkheid komt hij ons nabij.

Zwevende gelovigen Oude religie en nieuwe spiritualiteit

In mei 2011 verscheen de studie *Zwevende gelovigen* van de hand van prof. dr. Joep de Hart, senior onderzoeker bij het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). In *Zwevende gelovigen* beschrijft De Hart de veranderingen in christelijk Nederland en de opkomst van nieuwe vormen van spiritualiteit. Hij gaat eveneens uitvoerig in op de ontwikkelingen in kerkelijk Nederland. Voor het eerst worden cijfers gepresenteerd over de aantrekkingskracht onder Nederlanders van oude én van nieuwe spiritualiteit. De Hart is sinds 2011, naast zijn werk bij het SCP, bijzonder hoogleraar aan de protestantse theologische universiteit, locatie Groningen. De faculteit godgeleerdheid en godsdienstwetenschap organiseert op donderdag 6 oktober een studiemiddag over deze recente analyse over secularisatie en nieuwe spiritualiteit. Tijdens deze studiemiddag wordt het boek van De Hart voorgesteld en besproken door verschillende hoogleraren en universitair docenten. Onderwerpen die ter sprake komen, zijn: moderne spiritualiteit als een popularisering van religieuze vormen van de elite, de verhouding tussen religie en individualisme (sacralisering van het zelf), en het wezen van de secularisatie.

Donderdag 6 oktober, 14.00 – 17.00 uur.

Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap, Oude Boteringestraat 38, Groningen, Zittingszaal.

Opgave: vóór 1 oktober 2011 via faculteit.ggw@rug.nl.

Kosten: € 25,00, inclusief borrel (medewerkers RUG en PThU vrij toegang).

⁹ Vincent Taylor, *The Gospel*, 351.

¹⁰ Rom. 2:14.

¹¹ Mary Ann Tolbert, 'Marcus', in: Carol A. Newsom & Sharon H. Ringe (eds.), *Met eigen ogen. Commentaar op de Bijbel vanuit het perspectief van vrouwen*, Zoetermeer: Meinema 1995, 342.